

Wrocław, 14 września 2024 roku

Recenzja

dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Bartosza Kowalskiego na temat ***Relacyjność w stosunkach Chin z Europą Środkowo-Wschodnią. Przypadek Czech.***

Sylwetka

Doktor Bartosz Kowalski uzyskał tytuł zawodowy magistra w 2008 roku kończąc studia na Uniwersytecie Łódzkim na kierunku stosunki międzynarodowe o specjalności wschodniej. Obronił wówczas pracę magisterską pod tytułem *Xinjiang – chińska Azja Centralna. Problemy integracji*, uzyskując zeń ocenę bardzo dobrą. W trakcie trwania studiów doktor B. Kowalski wziął udział w zagranicznym stażu naukowym na Uniwersytecie Szantuńskim w Jinanie w Chinach. Cztery lata później, w 2010 roku, odbył kolejny, roczny staż, tym razem na Uniwersytecie Pedagogicznym w Yunnanie w Kunmingu w Chinach. Podczas tych pobytów dr B. Kowalski uczył się języka chińskiego, co zostało poświadczane uzyskanymi dyplomami. Owa zauważalna, na wczesnym etapie kształcenia wyższego, świadomość konieczności poznania języka państwa będącego przedmiotem badań, zaowocowała w dalszym rozwoju naukowym dostępem do literatury chińskojęzycznej.

Doktor Bartosz Kowalski w swoich naukowych peregrynacjach pozostawał konsekwentny czyniąc Chiny centralnym przedmiotem dociekań. W 2015 roku uzyskał stopień naukowy doktora na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego w dyscyplinie nauki o polityce. Przedmiotem dysertacji była *Rola armii w procesach państwowotwórczych w Chinach na przykładzie integracji Xinjangu z centrum politycznym Chin, 1884-1955*, napisana pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Pietrasiak.

2. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych

Podstawą oceny osiągnięć naukowo-badawczych jest autorstwo monografii oraz artykułów opublikowanych w czasopiśmie oraz pracach zbiorowych, a także spełnienie pozostałych kryteriów unormowanych w art. 219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1668).

a) Osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2, lit. a Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Podstawowe osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym stanowi zgłoszona przez dr Bartosza Kowalskiego monografia *Relacyjność w stosunkach Chin z Europą Środkowo-Wschodnią. Przypadek Czech*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, seria Contemporary Asian Studies Series, 2024, ss. 190.

Ocena wskazanej monografii zostanie dokonana według następujących kryteriów:

- wartość podjętego problemu badawczego;
- warstwa koncepcyjna dostrzegalna w konstrukcji rozprawy;
- wymiar merytoryczny rozprawy;
- wykorzystane metody badawcze;
- baza źródłowa

Wartość podjętego problemu badawczego

Doktor Bartosz Kowalski zdecydował się podjąć w swojej monografii oryginalny i istotny dla regionu Europy Środkowo-Wschodniej i stosunków międzynarodowych w ogóle, problem badawczy. Autor poddał analizie relacje Chin z Czechami, przy czym te ostatnie potraktował jako swoisty *case*. Wobec rosnących i nie ukrywanych już przez Chiny ambicji, istnieje konieczność podejmowania prób wyjaśnienia sposobu konstruowania przezeń oglądu środowiska międzynarodowego oraz rządzących nim praw. Problem badawczy będący przedmiotem zainteresowania Autora odpowiada na owo zapotrzebowanie. Analiza bowiem odwołuje się do interesującej, choć trudnej do operacjonalizacji, koncepcji relacyjności. Autor wykorzystuje ją jako swoiste narzędzie, które z jednej strony ma objaśnić percepcję przez Chiny relacji z innymi państwami, w tym w szczególności z Czechami, zaś niejako przy tej okazji, sprawdzić czy postrzeganie

przez Chiny regionu Europy Środkowo-Wschodniej jako obszaru peryferyjnego determinuje dobór narzędzi w ich polityce zagranicznej.

W pracy został stworzony konstrukt opierający się na trzech elementach: pierwszym z nich jest chińska koncepcja relacyjności, druga to polityka Chin wobec Europy Środkowo-Wschodniej oraz trzecia relacje Chin z Czechami. Fundamentem dla analizy, w zamyśle Autora, miała być koncepcja relacyjności, która poprzez aplikację do analizy polityki Chin wobec regionu Europy Środkowo-Wschodniej i Czech, miała dowieść potencjału eksplanacyjnego koncepcji. Nowością w takim ujęciu pozostaje nie tyle wykorzystanie samej relacyjności lecz zastosowanie jej wobec badania polityki Chin wobec regionu lub raczej państwa, wobec którego owo podejście dotąd nie było stosowane. Odnoszono je bowiem głównie do analizy chińskiej polityki wobec państw afrykańskich. Autor decydując się na ten zabieg poczynił założenie, iż państwa regionu Europy Środkowo-Wschodniej są przez Chiny postrzegane jak region peryferyjny, któremu demokracja została niejako narzucona z zewnątrz, przez Zachód, podobnie jak państwom Afryki. Takie postrzeganie regionu przez Chiny powodowało, iż przez analogię do tychże państw, realizowały one wobec nich politykę odwołującą się do koncepcji relacyjności. W ten sposób założenie wynikające z obserwacji Autora, legło u podstaw konstruowania hipotezy, innymi słowy to co należy sprawdzić, wyrasta z tego co zostało założone (nie sprawdzone).

W zasygnalizowanym zakresie czyli wykorzystaniu potencjału ekplanacyjnego koncepcji relacyjności do analizy polityki Chin wobec Czech praca stanowi oryginalny, badawczy wkład. Rodzi się jednak wątpliwość w odniesieniu do regionu Europy Środkowo-Wschodniej, którą Autor, zgodnie z tytułem, uczynił centralnym przedmiotem badań. Koncepcja relacyjności bowiem spełnia swe zadanie w odniesieniu do relacji dwustronnych, nosi wyraźnie ducha bilateralizmu, i próby jej aplikowania do badania relacji wielostronnych mogą rodzić wątpliwości.

Autor sformułował w pracy hipotezę, iż *od 2012 roku, przez około dekadę, zaangażowanie Chin we współpracę z Czechami w znacznym stopniu odzwierciedlało mechanizmy chińskiej polityki relacyjnej*. Jej sprawdzeniu miały towarzyszyć odpowiedzi na osiem pytań badawczych, które zostały postawione we Wprowadzeniu. W toku narracji odpowiedzi na pytania doprowadziły do confirmacji hipotezy i w ten sposób cel pracy został osiągnięty. Po raz kolejny także zostało potwierdzone transakcyjne

podejście państw (do ut des) w relacjach wzajemnych, niezależnie, jak pokazuje przykład koncepcji relacyjności, od kultury, habitusu elit czy położenia geograficznego.

Tytuł monografii nie budzi większych zastrzeżeń, jest precyzyjny, skonstruowany wokół kategorii analitycznych (koncepcja relacyjności) a przy tym jednoznacznie identyfikuje problem, który jest jej przedmiotem. Autor określił cezury analizy i przekonująco wyjaśnił ich genezę. Jediną wątpliwość w tytule budzi wspomniana Europa Środkowo-Wschodnia zestawiona z koncepcją relacyjności, która, jak podkreśla sam Autor i co zostało zasygnalizowane powyżej, odnosi się do relacji dwustronnych. Tymczasem sugestia wynikająca z takiej konstrukcji tytułu jest nieco inna. Wprawdzie w podtytule znalazł się 'Przypadek Czech', jednak w treści monografii sugerowane w tytule proporcje, nie zostały do końca konsekwentnie utrzymane. Europa Środkowo-Wschodnia bowiem, zgodnie z tytułem winna stanowić istotną część pracy, tworząc dla analizy polityki Chin wobec Czech, kontekst i punkt odniesienia, tymczasem wątki jej poświęcone mają w przeważającej części charakter historyczny i deskryptywny.

Warstwa koncepcyjna dostrzegalna w konstrukcji rozprawy

Struktura rozprawy naukowej jest świadectwem z jednej strony rzetelnego zbadania, objaśnienia i zrozumienia określonej materii, zaś z drugiej dojrzałości refleksyjnej zbudowanej na owym badaniu. W szczególności jest jednak istotnym sygnałem świadomości i sprawności metodologicznej autora. Pozostaje ona także w ścisłym związku z problemem badawczym, który jest przedmiotem monografii. Poszczególne rozdziały wyznaczają bowiem ścieżkę poznania, wyjaśnienia i zrozumienia badanego problemu.

Autor postawił sobie ambitne zadanie „wniesienia wkładu w pogłębienie i zrozumienie teorii relacyjności i jej możliwości aplikacyjnych” (s. 19 Wprowadzenia) i wypełnienia w ten sposób luki badawczej w wykorzystaniu ujęcia relacyjnego do analizy stosunków Chin z Europą Środkowo-Wschodnią (s. 3 Autoreferatu). Dla realizacji celu osadził koncepcję pracy na wykorzystaniu koncepcji relacyjności w odniesieniu do analizy aktywności zagranicznej Chin w odniesieniu do Czech, które potraktował jako przypadek części Europy Środkowo-Wschodniej. Zamysł ów koncepcyjnie prowadzi jednak do pewnych wątpliwości.

Pierwszą wątpliwość rodzi wybór Czech jako przypadku. Sugeruje to bowiem, że są one państwem typowym dla relacji Chin z tym regionem, albo, że są szczególnie istotne dla polityki chińskiej w tym regionie. Tymczasem trudno znaleźć przekonujące argumenty za pierwszą czy drugą przesłanką. Europa Środkowo-Wschodnia nie stanowi jednorodnego regionu, targają nią podziały wynikające z tradycji historyczno-kulturowych, z ambicji poszczególnych przywódców, z różnic potencjałów, aż wreszcie z odmienności interesów. Co za tym idzie trudno znaleźć jakiegokolwiek charakterystycznego dlań przedstawiciela wśród państw regionu. Autor zresztą sam dostrzegł ów stan rzeczy pisząc o tym wielokrotnie. Czechy nie stanowią w polityce Chin liczącego się gracza ni partnera, nawet w kontekście regionu. W chińskiej sieci partnerskiej znajdują się na piątym poziomie z dziewięciu poziomów, co daje 68 miejsce na 115 państw zestawienia.¹ Na wyższym, czwartym poziomie znajdują się Węgry (50 miejsce), Polska (47 miejsce) czy Serbia (44 miejsce) i to są najwyżej umieszczone państwa regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Głównymi partnerami Chin w regionie pozostają Serbia i Węgry, zwłaszcza te ostatnie są istotnym importerem chińskiego kapitału, nie podnosząc drażliwych kwestii choćby cyberbezpieczeństwa w kontekście chińskiej technologii 5G. Wybór tych państw nie jest przypadkowy i pozostaje bliski podejściu relacyjnemu, w którym kryterium bliskości polityczno-mentalnej elit politycznych, stosunku do drażliwych kwestii praw człowieka w Chinach i podnoszenia kwestii Tajwanu, jest kluczowe dla trwałej współpracy.

Należy podkreślić, iż Autor mając świadomość konieczności uzasadnienia wyboru Czech jako case study w pracy, poświęcił temu część Wprowadzenia. I z godną pochwałą szczerością przyznaje, że ów wybór był związany z efektem badań wstępnych, które co interesujące objęły właśnie obok Czech, także Węgry i Serbię. Drugą przesłanką wskazaną przez Autora jest zmiana widoczna w polityce Czech, w tym w polityce zagranicznej naznaczonej, za Vaclava Klause pragmatyzmem czy wręcz transakcyjnością (s. 16 Wprowadzenia). Należy zauważyć jednak, że przedmiotem analizy w pracy jest polityka Chin wobec państwa czeskiego, nie odwrotnie. I gdyby Autor wykazał, że zmiana w tej polityce była skutkiem relacyjności stosowanej wobec Czech przez Chiny, innymi słowy skuteczności polityki tych ostatnich, wybór nie rodziłby żadnych wątpliwości. W tym jednak przypadku owa zmiana była efektem wyborów w Czechach,

---

¹ Shengson Yue, towards a Global Partnership Network; Implications, Evolution and Prospects of China's Partnership Diplomacy, The Copenhagen Journal of Asian Studies, 2018, vol. 37, no 2, s. 20.

które przyniosły zmianę kluczowych politycznych graczy, a to z kolei stworzyło bardziej podatny grunt dla zależności relacyjnych dla Chin. Autor mógł to wykorzystać w ten sposób, iż zbadałby jak bardzo zmiana elit w państwach wpływa na zmianę polityki Chin wobec nich, jednak w takim przypadku, centralną kategorią byłaby polityka chińska oraz porównanie kilku przypadków państw by wnioski były rzetelne.

Drugą ze wspomnianych powyżej wątpliwości rodzi region Europy Środkowo-Wschodniej. Koncepcja relacyjności jest realizowana w relacjach dwustronnych, ponieważ tylko w takich mogą zostać wykorzystane skutecznie narzędzia dlań charakterystyczne, a po drugie tylko w takim układzie jest możliwa skuteczna realizacja transakcyjnej istoty relacyjnego podejścia w polityce zagranicznej. Europa Środkowo-Wschodnia ponadto nie pojawiała się w polityce zagranicznej Chin jako region przez długi okres, i jak sam przyznaje Autor, jej identyfikacja jako regionu nastąpiła dopiero wraz z inicjatywą 16+1 w 2012 roku. Dobór doń państw był podyktowany 'spoiwem tożsamościowym', czynnikami ideowymi i 'tradycyjną przyjaźnią' z Chinami (s. 71 Części II), choć jak wiadomo, chińska przyjaźń ma głównie wymiar semantyczny i werbalny. Dla Chin Europa Środkowo-Wschodnia nie stanowiła regionu jako takiego, swoistego zbiorowego partnera, była zbiorem pojedynczych podmiotów, a po 2004 roku przedpolem Unii Europejskiej i drogą do rozszerzenia weń wpływów.

Owe wskazane powyżej dwie wątpliwości odbijają się na konstrukcji pracy, która dla pogodzenia wątków ze sobą nie do końca kompatybilnych, ma charakter problemowo-chronologiczny, parafrazując analityczno-desktyptywny, przy czym oba elementy przeplatają się niemal w każdej z części monografii.

Autor podzielił pracę na 5 części, z których dominującą pozostaje ostatnia poświęcona bilansowi efektów polityki relacyjnej Chin wobec Czech. Najskromniejszym rozdziałem jest rozdział trzeci – "Przed relacyjnym zwrotem: relacje chińsko-czeskie w perspektywie historycznej". Owa widoczna dysproporcja może być wskazówką co do roli i znaczenia poszczególnych części w osiągnięciu, stawianego przez Autora, celu.

Dwa rozdziały pracy mają szczególną wartość poznawczą i merytoryczną. To część pierwsza i ostatnia. Pierwsza została poświęcona koncepcji relacyjności jako propozycji badawczej a także swoiście pojmowanemu stanowi świadomości uwarunkowanemu kulturowo, o emergentnym i 'miękkim' charakterze. Autor zawarł w nim bogatą merytorycznie analizę koncepcji, związanym z nią pojęcia *guanxi*, zestawienie chińskiego i zachodniego pojmowania relacyjnego świata w tym stosunków

międzynarodowych oraz jego bilateralną istotę. Szczególnie interesujący pozostaje ostatni podrozdział, który mógłby stanowić swoisty szkielet dla analizy chińskiej praktyki relacyjności podejmowanej w pozostałych rozdziałach. Autor opisuje mechanizmy i kanały budowania przez Chiny sieci zależności wobec państw afrykańskich opartej na przysługach i deklaracjach przyjaźni, nie dokonuje jednak żadnej systematyzacji tych praktyk. Sygnalizuje narzędzia takie jak pomoc rozwojowa, inwestycje infrastrukturalne, budowanie sieci połączeń interpersonalnych, dyplomacja partyjna (która pojawia się w ostatniej, bilansującej części) czy inwestycji w kapitał ludzki, lecz to przede wszystkim opis. Usystematyzowanie narzędzi wykorzystywanych przez Chiny w relacyjnej dyplomacji mogłoby doprowadzić do skonstruowania matrycy działań i narzędzi, które wykorzystane w kolejnych rozdziałach dowiodłyby lub wprost przeciwnie, że polityka chińska wobec Czech pozostaje przykładem relacyjnej praktyki. W ten też sposób niezaprzeczalnie merytoryczny potencjał rozdziału zostałby w pełni wykorzystany.

W ostatnim rozdziale Autor znów decyduje się na opis wybranych przykładów relacyjnych praktyk w stosunkach Chin z Czechami. Do pewnego stopnia pokrywają się one z przykładami z części pierwszej, co pokazuje potencjał eksplanacyjny koncepcji i merytoryczny monografii. Ostatnia część rodzi wrażenie pewnego chaosu, imperatywu szybkiego ukończenia i 'powrzucania' doń różnych wątków. Autora w tej części prowadził materiał, miast odwrotnie. Z jednej strony bowiem mamy obszerny, dominujący podrozdział poświęcony dyplomacji COVIDowej², a z drugiej drobny poświęcony wizycie Dalajlamy w Pradze. Mimo powyższych refleksji rozdział należy docenić i ocenić wysoko.

Rozdziałem w pracy zbędnym zdaje się być część trzecia poświęcona historycznej perspektywie relacji chińsko-czeskich. Nie jest jasna jego rola w całości analizy bowiem nie wnosi doń niczego co ułatwiłoby rozumienie badanego problemu. Obserwowana w pracy pewna historyczna inklinacja Autora, w niektórych częściach pracy, owocuje zbędnymi, historycznymi peregrynacjami.

Mimo powyższych, bardziej polemicznych niż krytycznych uwag należy podkreślić, iż dr Bartosz Kowalski sprostął postawionemu sobie zadaniu i nie tylko poradziła sobie ze sformułowaniem problemu badawczego, jego celu i konceptualizacji

---

² To wynikało zapewne z faktu, iż ta część pracy bazowała na artykule Autora poświęconemu chińskiej dyplomacji maseczkowej z 2021 roku.

lecz również podporządkował mu strukturę pracy, opanowując zgromadzony materiał, który stanowił podstawę do analizy.

Wymiar merytoryczny rozprawy

Monografia *Relacyjność w stosunkach Chin z Europą Środkowo-Wschodnią. Przypadek Czech* jest bogata merytorycznie, przy czym zgromadzony przez Habilitanta materiał został generalnie w sposób przemyślany usystematyzowany i selekcjonowany. Monografia posiada szeroką bazę źródłową, która zawiera dokumenty źródłowe i dokumenty, monografie i artykuły naukowe oraz teksty publicystyczne. Ze względu na ducha koncepcji relacyjności, szczególne cennym źródłem byłyby wywiady z osobami mającymi wpływ na podejmowane działania, lub choćby obserwujące decydentów z bliska. Autor, jak deklaruje, korzystał z wywiadów, niestety jak wyjaśnia, jego rozmówcy „w większości chcieli zachować anonimowość”. I tu pojawia się metodologiczna wątpliwość co do wartości takiego materiału. Nie będę się odnosić do „metody” A. Bognera i W. Menza, ponieważ w istocie podważa wagę rzetelności źródłowej w odniesieniu do wiedzy pozyskiwanej w drodze wywiadów. Żaden z tych, w których respondenci wyrazili zgodę na przytoczenie ich personaliów nie został uwzględniony w bibliografii. Spotykamy jedynie sygnały w przypisach, opisane niezwykle ogólnie „czeski badacz” (też chciał zachować anonimowość?), czeski dyplomata, i dwie osoby, które zdecydowały się przyznać do swoich poglądów i ocen. Takie wykorzystanie wywiadów rodzi oczywistą wątpliwość co do ich merytorycznej wartości. W jaki sposób bowiem zweryfikować informacje? Anonimowość, jak doskonale wiadomo, rodząca poczucie bezkarności, skłania do nieograniczonej swobody w ocenach i opiniach. Jedynym kryterium pozostaje wówczas rzetelność Autora, i w ten sposób koło się zamyka. Wielka szkoda, że Autor nie zdecydował się skorzystać z wywiadu jako oryginalnego źródła do pracy, bowiem to zdecydowanie podniosłoby jej unikatowość merytoryczną i nadało narracji zupełnie nową dynamikę.

Merytoryczny wymiar pracy nie budzi zastrzeżeń, pracę należy ocenić jako wartościową i bogatą. Każda z części (prócz trzeciej) stanowi zamkniętą i koherentną całość, odgrywa w całej strukturze określoną rolę i tworzy z pozostałymi przekonującą narrację.

Część pierwsza jest kluczowa z punktu widzenia koncepcji pracy. W niej Autor wyjaśnia kluczowe pojęcia, koncepcję relacyjności, związane z nią pojęcie *guanxi* oraz charakteryzuje, na wybranych przykładach, narzędzia, które są wykorzystywane w polityce relacyjnej Chin wobec państw afrykańskich. Ta część pracy jest szczególnie interesująca, zwłaszcza w części analizującej różnice między zachodnim i chińskim pojmowaniem i rozumieniem relacyjności oraz charakteryzującą praktykę jej stosowania.

W części drugiej Autor zawarł charakterystykę polityki Chin wobec Europy Środkowo-Wschodniej przede wszystkim w perspektywie historycznej. Tytuł tej części nie jest do końca adekwatny do treści (Europa Środkowo-Wschodnia jako relacyjny partner Chin), bowiem nie zawiera faktycznej analizy znanych już z poprzedniego rozdziału narzędzi wykorzystywanych w polityce relacyjnej lecz historię działań Chin wobec tej części Europy. Co interesujące przez pierwsze strony rozdziału nie mamy do czynienia z Europą Środkowo-Wschodnią lecz Europą Wschodnią. Historyczna perspektywa tej części pracy otwiera się w okresie powojennym, i dopiero w jej połowie Autor uwzględnia cesurę, która stanowi początek pracy czyli 2012 rok, kiedy to pojawia się format 16+1. Od tego momentu oceniana część pracy nie powinna rodzić wątpliwości, bowiem Habilitant dokonuje rzetelnej charakterystyki nadziei i rozczarowań wobec owego konceptu. Pytanie rodzi stwierdzenie Autora, które zawarł w jego posumowaniu – czy aby można w istocie zaobserwować ciągłość w chińskiej percepcji regionu?

Relacjom chińsko-czeskim została poświęcona czwarta część monografii. Jej narracja została zbudowana wokół charakterystyki działań Chin, głównie przez inwestycje CEFC, wobec Czech, i w pewnym zakresie odpowiedzi tych ostatnich. W tym rozdziale Autor pokazuje obie strony relacji, oczekiwania, obietnice, zapowiedzi i działania.

Reasumując wartość merytoryczną pracy należy podkreślić zastosowanie oryginalnej koncepcji modelu badawczego, a przede wszystkim jego konsekwentne wykorzystanie w pracy oraz bogactwo treści.

Wykorzystane metody badawcze

Doktor Bartosz Kowalski jest badaczem, którego świadomość metodologiczna nie powinna rodzić wątpliwości. Prócz konceptualizacji oryginalnego modelu badawczego, który zastosował w pracy, posłużył się niezidentyfikowanymi przez siebie, we Wprowadzeniu, metodami analizy.

Koncepcja pracy oparta jest o analizę przypadku. Metoda *case study* ma swoich zwolenników i krytyków, choć w stosunkach międzynarodowych cieszy się niesłabnącą popularnością. Tworzy zwykle dla Autora szereg pułapek, z których największą jest wolicjonalny dobór materiału, co może prowadzić do odarcia badania z rzetelności i wiarygodności. Trzeba przyznać, iż Autor uniknął tej pokusy i wykorzystał wybrany przypadek całościowo, a biorąc pod uwagę historyczne wątki, niemal z nadatkiem. Największą zaletą zaś studium przypadku jest możliwość weryfikacji hipotezy, a co za tym nierzadko idzie, sprawdzeniem potencjału eksplanacyjnego wybranej koncepcji, modelu lub teorii, tworząc swoistą bazę dla oceny jej przydatności także dla innych badaczy. Doktor Bartosz Kowalski zaaplikował metodę analizy przypadku konsekwentnie i rzetelnie. Wprawdzie, jak wspomiano powyżej, wybór owego przypadku, nie do końca przekonuje, jednak był realizowany z przekonaniem i merytorycznie.

Fundamentem analizy wybranego przypadku była chińska koncepcja relacyjności. Jej wykorzystanie do zbadania polityki Chin wobec Czech miało dowieść, iż faktycznie praktyka polityki chińskiej potwierdza wykorzystanie działań relacyjnych przez państwo chińskie, oraz postrzeganiem regionu Europy Środkowo-Wschodniej jako regionu peryferyjnego. Zmienną uwzględnioną przez Autora była sytuacja wewnętrzna w Czechach oraz stan elit politycznych tego państwa. Koncepcja teoretyczna pracy jest realizowana przez Autora konsekwentnie, dzięki czemu dr Bartoszowi Kowalskiemu udało się, zgodnie z zamiarem, 'pogłębić zrozumienie koncepcji relacyjności' (nie teorii) oraz dowieść, iż owa koncepcja może zostać z powodzeniem wykorzystana do analizy działań Chin wobec innych, poza rozwijającymi się, państw.

Autor we Wprowadzeniu, przyznaje się do zastosowania mieszanki metod jakościowych i ilościowych, z przewagą tych pierwszych. To charakterystyczny wybór dla analizy przypadku. Odwołując się do dokumentów państwowych zastosował krytyczną analizę dyskursu. Prócz zidentyfikowanych przez dr Bartosza Kowalskiego metod, można dostrzec także inne. W związku z tym, że brakło ich w opisie Autora należy domniemywać, iż zostały zastosowane intuicyjnie, bez metodologicznej

świadomości. Pierwszą jest metoda historyczna. Przewija się de facto w każdej części pracy, ponieważ w każdej pojawiają się analizy historyczne. Drugą z metod, którą można dostrzec pozostaje do pewnego stopnia metoda systemowa oraz instytucjonalna. Obie one zastosowane zostały przede wszystkim do analizy budowania sieci zależności między Chinami a innymi państwami i grupami państw (format 16+1) oraz podczas charakterystyki praktyk realizowanych przez Chiny.

Autor w Autoreferacie pisze (s. 7), iż badania przedstawione w monografii mają charakter interdyscyplinarny „mieszcząc się w szerokiej kategorii problemów badawczych, jakie poruszane są w dyscyplinie nauki o polityce i administracji”. Zatem albo się mieszczą w jednej dyscyplinie albo przekraczają jej granice i korzystają z dorobku teoretycznego lub metodologicznego innych dyscyplin. Przyznać należy, iż istotnym wzbogaceniem byłoby wykorzystanie koncepcji choćby z socjologii czy stosunków międzynarodowych (Autor wykorzystuje teorie i modele jednak traktuje je jako przynależne nauce o polityce i administracji) czy też psychologii.

Reasumując dr Bartosz Kowalski w przemyślany i dojrzały, choć miejscami intuicyjny, sposób zastosował w monografii wybrane metody badawcze dowodząc w ten sposób świadomości metodologicznej, która powinna być niezbędną umiejętnością każdego samodzielnego badacza.

Baza źródłowa

Baza źródłowa monografii jest obszerna. Doktor Bartosz Kowalski zebrał znaczny materiał o bardzo różnorodnym charakterze. Wykorzystane zostały liczne dokumenty i wystąpienia oficjalne zarówno chińskie jak i czeskie. W przypadku Chin zapoznał się także z informacjami internetowymi i medialnymi chińskich mediów partyjno-państwowych. Poznał w ten sposób oficjalny, deklaracyjny (tak istotny dla koncepcji relacyjności) wymiar polityki zagranicznej Chin. Obok płaszczyzny oficjalnej Autor dokonał analizy wymiaru funkcjonalnego, dla którego bazą źródłową były informacje prasowe oraz opracowania naukowe, oraz wywiad, z których znaczna część jest niestety nieweryfikowalna.

Wartościowa baza źródłowa do pracy była efektem kwerend bibliotecznych i archiwalnych na Tajwanie: w Bibliotece Narodowej, Bibliotece Guo Tingyi, Bibliotece

Instytutu Historycznego oraz Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych Republiki Chińskiej na Tajwanie.

Autor zapoznał się z dorobkiem naukowym odnoszącym się do badanego problemu, jego znajomość stanu badań nie może budzić wątpliwości. To pozwoliło dr Bartoszowi Kowalskiemu uchronić się przed 'odkrywaniem tego co dawno zostało odkryte' oraz podjąć się ambitnego zadania poszukania własnej propozycji badania koncepcji relacyjności jako narzędzia badania polityki Chin wobec Czech.

Reasumując ocenę opiniowanej rozprawy habilitacyjnej należy podkreślić, iż podjęty w niej temat jest wartościowy poznawczo i stanowi oryginalny wkład w badany obszar. Wobec powyższego rozprawa habilitacyjna dr Bartosza Kowalskiego **spełnia** przesłankę **istotnego wkładu w rozwój dyscypliny**, w której Kandydat zamierza uzyskać stopień doktora habilitowanego, którą – zgodnie ze wszczętym postępowaniem habilitacyjnym – są nauki o polityce i administracji.

b) Ocena pozostałej aktywności naukowo-badawczej

Dorobek naukowy doktora Bartosza Kowalskiego po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje prócz opiniowanej monografii, 2 monografie współautorskie, 10 artykułów w recenzowanych polskich i zagranicznych czasopismach naukowych oraz 5 rozdziałów w anglojęzycznych publikacjach zbiorowych.

W dorobku naukowym dr. B. Kowalski dostrzec można kilka kluczowych nurtów badawczych:

- Polityka zagraniczna Chin, zmienne zależne i niezależne;
- Pozycja międzynarodowa Chin, percepcja podmiotu i stron trzecich;
- Polityka Chin wobec regionu Europy Środkowo-Wschodniej
- Relacje dwustronne z Chinami wybranych państw,

w których jak widać centralnym przedmiotem badań pozostają Chiny.

Doktor Bartosz Kowalski w swoim dorobku i rozwoju naukowym pozostaje konsekwentny. Wprawdzie ocenie podlega aktywność naukowa po uzyskaniu stopnia doktora, jednak należy podkreślić, iż wybór tego obszaru badawczego nastąpił jeszcze w

okresie studiów zaś Habilitant był zdeterminowany w jego pielęgnowaniu i rozwoju własnym.

Publikacje doktora Bartosza Kowalskiego zostały wydane w znakomitej większości w języku angielskim, w renomowanych wydawnictwach, co przekłada się wprost na umiędzynarodowienie efektów jego badań i czyni rozpoznawalnym w środowisku badaczy zajmujących się podobną problematyką.

W dorobku Habilitanta dostrzec można nie tylko szeroki kontekst międzynarodowy analiz, ale przede wszystkim uwzględnianie złożoności i emergentnego charakteru badanych zjawisk, wielopłaszczyznowości politycznej aktywności, docenianie kontekstów kulturowych i cywilizacyjnych oraz świadomość konieczności poszukiwania modelowego ujmowania badanych procesów i zjawisk. Przykładem takiego podejścia może być publikacja *China's Selective Identities: State, Ideology and Culture*, gdzie z jednej strony wykorzystywał narzędzia teoretyczne, odwołując się do konstruktywizmu społecznego oraz teorii globalnej tranzycji władzy, zaś z drugiej różne rodzaje tożsamości wykorzystywane przez Chiny i je konstytuujące.³ W innej publikacji odwołuje się do teorii sieci klientelistycznych i roli Chin jako patrona Globalnego Południa, testując przydatność modelu do badania stosunków dwustronnych w tym przypadku chińsko-serbskich.⁴ Wykorzystanie wybranych modeli i teorii jest widoczne także w innych publikacjach dr B. Kowalskiego, dla przykładu teoria ról w publikacji dotyczącej polityki zagranicznej Polski wobec Chin.⁵

Prócz aktywności publikacyjnej warto podkreślić aktywność naukową w postaci udziału w międzynarodowych programach dla młodych naukowców, udział w realizacji grantów - NCN OPUS 17, IDUB UŁ i grantie Fundacji KGHM Polska Miedź oraz w międzynarodowych seminariach i konferencjach (35, w tym 21 zagranicznych).

Zapoznając się z Autoreferatem doktora Bartosza Kowalskiego nasuwa się refleksja dotycząca arytmetycznego, punktowego i 'impaktowego' ujmowania rozwoju nauki i badań. Należy mieć nadzieję, iż nie będą dla Habilitanta stanowić celu samego w sobie i nie przysłonią tego czym jest duch nauki, rozumienia i objaśniania. Wprawdzie Rada Doskonałości Naukowe podnosi, iż podawanie danych naukometrycznych jest

---

³ D. Mierzejewski, B. Kowalski, *China's Selective Identities: State, Ideology and Culture*, Palgrave Macmillan, 2019, ss. 235.

⁴ B. Kowalski, M. Reksć, *Pandemic diplomacy and patron-client relations in Sino-Serbian cooperation*, „China Information” 2023, 37(2).

⁵ B. Kowalski, *Wewnętrzna kontestacja ról w polityce zagranicznej Polski wobec Chin w kontekście inwazji Rosji na Ukrainę*, „Sprawy Międzynarodowe” (2) 2023.

wskazane i zalecane, dane te jednak, jak sama pisze, nie mogą stanowić kryterium oceny dorobku naukowego Kandydata w sprawie nadania stopnia lub tytułu.⁶

Reasumując należy podkreślić trzy kluczowe kwestie, które z punktu widzenia celu postępowania habilitacyjnego mają istotne znaczenie. Przede wszystkim dr Bartosz Kowalski jest przykładem badacza stale się rozwijającego, zarówno w obszarze problematyki, jak również w obszarze teorii. W każdej analizie podejmuje próby wykorzystania dorobku teoretycznego, wykorzystując do badań modele lub teorie. Po drugie Habilitant konsekwentnie podąża wybranym obszarem zainteresowań, nie unikając jednak zagadnień pozostających na jego peryferiach lub doń tylko stycznych. Aż wreszcie po trzecie, znaczna część publikacji dr B. Kowalskiego została opublikowana w językach obcych, w tym głównie angielskim co oznacza umiędzynarodowienie wyników realizowanych badań. Należy zatem stwierdzić, iż zaprezentowany dorobek naukowy dr Bartosza Kowalskiego **stanowi znaczny wkład w rozwój nauki o polityce i administracji.**

3. Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej dr Bartosza Kowalskiego

Aktywność dydaktyczna, jak można wnioskować z Autoreferatu, nie jest przez dr Bartosza Kowalskiego traktowana jako istotna część jego rozwoju. Z ogólnego opisu przedmiotów jakie prowadził można wywnioskować jedynie, że częściowo ich zakres pokrywa się z tematyką prowadzonych badań. Realizował bowiem zajęcia z polityki wewnętrznej i zagranicznej Chin. Poza tym były to zajęcia z polityki Azji Wschodniej, najnowszej historii Azji Wschodniej oraz tradycji i kultury Azji. Nie jest wiadome czy zajęcia miały charakter fakultatywny czy obowiązkowy, wiadomo, że były realizowane w języku polskim i angielskim. Od 2019 roku Habilitant prowadzi także seminarium licencjackie, zaś od 2016 pełnił rolę recenzenta prac licencjackich i magisterskich.

Doktor Bartosz Kowalski pozostaje aktywny na polu popularyzacji nauki. Realizuje tę rolę wieloma kanałami. Przede wszystkim jest to jego praca w Ośrodku Spraw Azjatyckich Uniwersytetu Łódzkiego, w ramach której publikuje opracowania „Monitor

---

⁶ Wykaz osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny,
<https://www.rdn.gov.pl/dl/97/attachment/2fec28/4%20Wykaz%20osiągnięć%20naukowych%20albo%20artystycznych.pdf>

chiński” (89 opracowań), udział w „Blogu OSA” (130 wpisów) i „Fousie OSA” (27 wpisów). Brał także udział w pięciu „Debatkach Azjatyckich Uniwersytetu Łódzkiego”.

W ramach aktywności eksperckiej dr B. Kowalski współpracuje i publikuje w polskich i zagranicznych ośrodkach i think tankach: Jamestown Foundation, China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE), Royal United Services Institute (RUSI), Instytut Europy Środkowej, Regionalnym Ośrodkiem Współpracy Międzynarodowej (RODM).

Innym wymiarem działań popularyzatorskich dr Bartosza Kowalskiego jest współpraca z opiniotwórczymi czasopismami takimi jak „Tygodnik Powszechny”, „The Diplomat” czy stacją „TVNews24”.

Doktor Bartosz Kowalski nie wspominał nic o członkostwie w krajowych i międzynarodowych towarzystwach naukowych, zatem wnosić należy, iż obrał model indywidualistycznej ścieżki wymiany naukowych doświadczeń i refleksji.

Reasumując należy stwierdzić, iż dorobek popularyzatorski w aspekcie krajowym i międzynarodowym oraz aktywność dydaktyczna dr Bartosza Kowalskiego nie mogą budzić wątpliwości. Zdaje się być identyfikowalnym badaczem w środowisku naukowym z obszaru dociekań obejmujących problematykę polityki zagranicznej Chin *sensu largo*. Udziela się w wymiarze krajowym i co szczególnie cenne w wymiarze międzynarodowym. Wobec powyższego dr Bartosz Kowalski **spełnia ministerialne wymogi stawiane osobom ubiegającym się o stopień doktora habilitowanego**.

4. Konkluzja

Zgodnie z art. 219 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2021 r. poz. 478), stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora;
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 kryteria ewaluacji jakości działalności naukowej ust. 2 pkt 2 lit. a;

3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W przedmiotowym postępowaniu habilitacyjnym **wymienione warunki zostały spełnione.**

Po zapoznaniu się z monografią *Relacyjność w stosunkach Chin z Europą Środkowo-Wschodnią. Przypadek Czech* wskazaną jako osiągnięcie naukowe dr Bartosza Kowalskiego oraz po szczegółowej analizie dorobku Kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego doktora Bartosza Kowalskiego dokonanej w różnych aspektach, czyli naukowo-badawczym, dydaktyczno-organizacyjnym, a także w zakresie popularyzacji nauki oraz współpracy międzynarodowej, jednoznacznie pozytywnie oceniam przedmiotowy dorobek, jako spełniający kryteria merytoryczne i formalne w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Tym samym **rekomenduję nadanie doktorowi Bartoszowi Kowalskiemu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.**

Adriana Dudek